

Arhimandrit **IOANICHIE BĂLAN**

**CONVORBIRI
DUHOVNICEȘTI**

II

Carte tipărită cu binecuvântarea

IPS TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Ediție îngrijită de arhim. Petru Bălan

EDITURA MĂNĂSTIREA SIHĂSTRIA

2024

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	5
<i>Cuvânt înainte</i> de P. S. Episcop Eftimie al Romanului	6
<i>Introducere</i> de Arhimandrit Ioanichie Bălan	8

I

Convorbiri cu dascăli ai teologiei ortodoxe

<i>Preotul Profesor Dumitru Stăniloae</i> (Institutul Teologic din București)	13
<i>Protosinghelul Profesor Daniel Ciobotea</i> (Institutul Teologic din București)	117
<i>Preotul Profesor Constantin Galeriu</i> (Institutul Teologic din București)	131
<i>Preotul Profesor Ioan Mihălțan</i> (Institutul Teologic din Sibiu)	171
<i>Preotul Profesor Ioan Negruțiu</i> (Mitropolia Banatului)	206
<i>Preotul Profesor Ion Bunea</i> (Arhiepiscopia Ortodoxă a Clujului)	234
<i>Preotul Ioan Mircea</i> (Arhiepiscopia Bucureștilor)	268
<i>Preotul Scarlat Porcescu</i> (Mitropolia Moldovei și Bucovinei – Iași)	353

II

Convorbiri cu părinți din Moldova

<i>Arhimandritul Iachint Unciuleac</i> (Mănăstirea Putna)	367
<i>Arhimandritul Grigorie Halciuc</i> (Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava)	376
<i>Protosinghelul Sava Parascan</i> (Mănăstirea Dragomirna)	387
<i>Arhimandritul Dosoftei Murariu</i> (Mănăstirea Slatina)	390
<i>Protosinghelul Nifon Corduneanu</i> (Mănăstirea Neamț)	402
<i>Protosinghelul Sofronie Ungureanu</i> (Mănăstirea Secu)	409
<i>Arhimandritul Cleopa Ilie</i> (Mănăstirea Sihăstria)	416
<i>Ieroschimonahul Paisie Olaru</i> (Mănăstirea Sihăstria)	459
<i>Protosinghelul Ieronim Gagea</i> (Schitul Bucium – Iași)	478
<i>Protosinghelul Calinic Prisecaru</i> (Mănăstirea Văratec)	482
<i>Monahia Eustochia Ciucanu</i> (Mănăstirea Agapia)	487
<i>Arhimandritul Elefterie Mihai</i> (Schitul Agapia Veche)	497
<i>Monahia Chiriachia Rotaru</i> (Schitul Agapia Veche)	501
<i>Monahia Pavelina Aciubotăriței</i> (Mănăstirea Agapia)	506

<i>Monahia Epifania Gâdioi</i> (Mănăstirea Văratec)	511
<i>Protosinghelul Marchian Ciubotaru</i> (Mănăstirea Bistrița – Neamț)	514
<i>Arhimandritul Mina Dobzeu</i> (Mănăstirea Sfinții Apostoli – Huși)	517
<i>Monahia Agata Ciuciu</i> (Mănăstirea Sihastru – Vrancea)	531
<i>Monahul Proclu Nicău</i> (Mitocu Bălan – Neamț)	535

III

Convorbiri cu părinți din Muntenia și Oltenia

<i>Arhimandritul Bartolomeu Anania</i> (Arhiepiscopia Bucureștilor)	547
<i>Arhimandritul Sofian Boghiu</i> (Mănăstirea Antim)	561
<i>Arhimandritul Benedict Ghiuș</i> (Mănăstirea Cernica)	566
<i>Monahul Damian Guțea</i> (Mănăstirea Cernica)	579
<i>Protosinghelul Damian Bogdan</i> (Schitul Sitaru)	590
<i>Arhimandritul Arsenie Papacioc</i> (Mănăstirea Sfânta Maria – Techirghiol)	593
<i>Arhimandritul Iustinian Crețu</i> (Mănăstirea Rătești)	615
<i>Protosinghelul Daniil Băicuș</i> (Mănăstirea Cozia)	622
<i>Monahia Ierusalima Gligor</i> (Mănăstirea Tismana)	630

IV

Convorbiri cu părinți din Transilvania

<i>Arhimandritul Teofil Părăian</i> (Mănăstirea Brâncoveanu)	641
<i>Ieromonahul Ioachim Popa</i> (Mănăstirea Râmeț)	669
<i>Monahul Nicolae Steinhardt</i> (Mănăstirea Rohia)	674

V

Convorbiri cu părinți români athoniți

<i>Protosinghelul Petroniu Tănase</i> (Schitul Prodromu)	693
<i>Monahul Ioan Șova</i> (Chilia Nașterea Maicii Domnului – Capsala)	706

Pentru comenzi:
 Editura Mănăstirea Sihăstria
 Com. Vânători, jud. Neamț, Cod 617500
 Tel./fax. 0233.251894

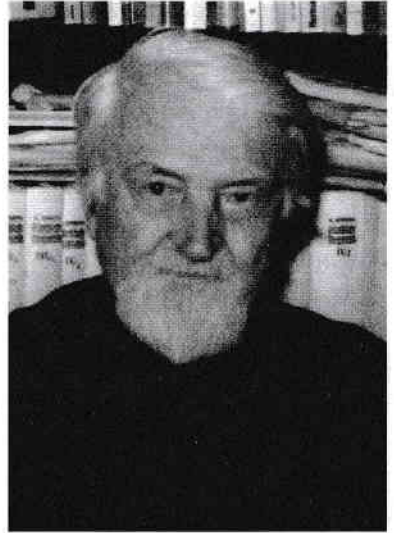
I

CONVORBIRI
CU DASCĂLI
AI TEOLOGIEI ORTODOXE

PREOTUL PROFESOR
DUMITRU STĂNILOAE¹

Institutul Teologic Universitar –
București

După un răgaz de trei ani, iarăși avem prilejul să stăm de vorbă, la dialog deschis, cu Părintele Dumitru Stăniloae, cel mai cunoscut și iubit profesor de Teologie din țara noastră. De aceea este de prisos să-l prezentăm cititorilor săi și credincioșilor.

¹ Preotul Profesor Dumitru Stăniloae s-a născut la 16 noiembrie 1903, în satul Vlădeni, jud. Brașov, din părinții Irimie și Reveca, țărani. După ce termină liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, face Teologia și doctoratul la Cernăuți, între 1922-1928, completându-și studiile universitare în Grecia și Germania. Între anii 1929-1947 a fost profesor și apoi rector la Facultatea de Teologie „Andreiană” din Sibiu, predând mai întâi Istoria Bisericii Universale, iar din 1936 este numit definitiv la catedra de Teologie Dogmatică, unde va preda patru decenii. Din anul 1947 se transferă la Institutul Teologic Universitar din București, la aceeași catedră, formând un mare număr de discipoli: ierarhi, preoți și monahi. În toamna anului 1973 se retrage la pensie, dedicându-se exclusiv scrisului și rugăciunii.

Dintre principalele sale opere teologice originale tipărite, amintim: *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama* (1938), *Ortodoxie și Românism* (1939), *Iisus Hristos sau restaurarea omului* (1943), *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, în trei volume (1978), *Teologia Morală Ortodoxă*, *Spiritualitatea Ortodoxă* (1981), *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă* (1986), *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (1987), *Studii de teologie dogmatică ortodoxă* (1989), *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos* (1989) și sute de studii și articole teologice publicate în revistele de specialitate ale Bisericii Ortodoxe Române, în câteva mii de pagini.

Dintre numeroasele traduceri patristice tipărite până în prezent amintim: *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene* de Hristu Andrușoș (1930), *Filocalia* cu comentarii, în 12 volume (1946-1948, 1976-1981), Sfântul Grigorie de Nyssa (1983), *Ambigua* Sfântului Maxim Mărturisitorul (1983), Sfântul Atanasie cel Mare, două volume (1987-1988), Sfântul Chiril al Alexandriei, două volume; *Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești* ale Sfântului Maxim Mărturisitorul, și altele. S-a mutat la Domnul la 5 octombrie 1993.

Singure cărțile preacucerniciei sale, care ies de peste 50 de ani de sub pana inspirată a mâinilor lui, îl popularizează, îl prezintă și îl fac cunoscut în țară și peste hotare, atât marilor teologi și gânditori, cât și credincioșilor de toate vârstele și treptele spirituale.

Dorința și, mai ales, nevoia realizării unei noi cărți de duhovnicie, de sfătuire și călăuză sufletească pentru noi, pentru generația mai tânără, m-a silit să bat din nou la ușa Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae.

Deși mereu ocupat, întotdeauna mi-a ieșit bucuros în prag și m-a primit cu aceeași dragoste și căldură sufletească. Înconjurat de cărți și manuscrise, așezat la aceeași modestă masă de lucru, sub icoana Preasfintei Treimi și a Maicii Domnului, cărora le-a închinat viața și munca, Părintele Profesor scrie mereu. Scrie din iubire pentru Dumnezeu, scrie din râvnă pentru Biserică, din respect pentru Ortodoxie, din recunoștință pentru țara în care s-a născut și s-a format, și din datorie de conștiință pentru credincioși, pentru toți oamenii de pretutindeni, dornici de călăuză spre Hristos și lipsiți de cuvânt și hrană duhovnicească.

La vârsta preacucerniciei sale de 87 de ani, Părintele Dumitru Stăniloae, neobositul teolog al Bisericii Ortodoxe Române, ne vorbește cu aceeași însuflețire de adâncurile nepătrunse ale credinței în Dumnezeu, de frumusețea Ortodoxiei și de tezaurul inepuizabil al Sfinților Părinți. Îl preocupă mult viitorul Bisericii lui Hristos lovită de tot felul de curente, eresuri, necredință, indiferentism, apostazie și sciziuni. Îl îngrijorează lipsa de statornicie a credincioșilor și păstorilor. Îl neliniștesc problemele complexe ale vieții de familie și, mai ales, educația religioasă a unor categorii de credincioși. Îl preocupă și gândul plecării din trup și dorul vederii luminii necreate a Preasfintei Treimi, când marile taine ale dumnezeirii se vor descoperi față către față.

Învăluit de toate acestea, Părintele Dumitru Stăniloae nu are altă putere și speranță decât să se roage lui Dumnezeu și să scrie pentru folosul oamenilor. Este tot ce poate fi mai bun, singurul lucru pe care îl poate face acum și prin care comunică cu Dumnezeu și cu cei care îl caută și îl stimează.

Camera de lucru a sfinției sale este mai degrabă o chilie călugărească, simplă, tăcută, plină de cărți; iar Părintele Dumitru, ca un sihastru neobosit și luminat de har, caută să-și facă datoria de preot al lui Hristos, de teolog și părinte duhovnicesc, până în ultimul ceas. Ultimele sale scrieri și traduceri tipărite sau în curs de apariție: *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, *Studii de Teologie*, lucrările Sfinților Atanasie cel Mare și Chiril al Alexandriei sunt dintre cele mai grăitoare. Ele se adaugă și completează lista atâtor opere patristice și de teologie realizate de Părintele Dumitru Stăniloae în decurs de o viață, ajutat mult și de soția sa, Maria.

Cu gândul că fac un lucru plăcut lui Dumnezeu și credincioșilor noștri, am stat de vorbă cu venerabilul Părinte Dumitru în câteva convorbiri prelungite și am realizat bogate dialoguri duhovnicești pe care le redau, cât mai fidel posibil, în paginile de mai jos.

I

1. – Care sunt cauzele ce v-au îndemnat să scrieți cartea *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*?

– Am voit să scriu cartea despre *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă* cu scopul de a atrage atenția credincioșilor noștri asupra importanței pe care o are Sfânta Liturghie pentru menținerea vie a credinței și a comuniunii cu Hristos și între ei, întrucât mulți dintre ei au început să nu mai înțeleagă rostul sacru, divin, al Sfintei Liturghii și participă foarte rar la săvârșirea ei. Am voit să-i ajut să înțeleagă că Sfânta Liturghie este mediul în care Hristos este prezent între noi în modul cel mai accentuat, cu învățatura, cu jertfa și cu învierea Lui; ba este chiar locul spiritual în care Hristos ni se împărtășește cu Trupul și Sângele Lui, plin de dumnezeire și de putere, prin care ni se întărește credința și dragostea între noi după pilda și voia Lui. Prin Sfânta Liturghie Domnul nostru Iisus Hristos Își continuă viața și faptele Lui mântuitoare pe pământ, în toate timpurile, deci și în timpul nostru, de câte ori venim la Sfânta Liturghie unde ne dă întâlnire. Sfânta Liturghie nu este numai întâlnirea dintre credincioși la niște rugăciuni comune, ci întâlnirea lor comună cu Hristos. Ei își întăresc, prin Sfânta Liturghie, atât unirea cu Hristos, cât și unirea între ei cu Hristos. Nu mă pot uni sufletește cu semenul meu, trecând peste motivele care ne despart, decât în Hristos; și nu mă pot întâlni cu Hristos ca un ins singuratic, închis în egoismul meu, căci inima care nu se deschide altora, nu se poate deschide nici lui Hristos. De aceea am intitulat cartea aceasta *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, pentru că ea ne dă prilejul să arătăm că ne socotim uniți în Hristos, cerând împreună mila Lui, cerând fiecare mila Lui pentru ceilalți, când spunem: „Doamne, miluiește”, la îndemnul preotului adresat tuturor de a se alătura lui în rugăciune când zice „Domnului să ne rugăm”.

Cei ce se adună într-un sat împreună la Liturghie și se roagă unii pentru alții, își iartă unii altora supărările ce și le-au făcut în cursul săptămânii și ies din biserică împăcați și înfrățiți. De aceea nu sunt în sate certuri și dezbinări durabile între locuitorii lor. La oraș cei ce se adună împreună în biserică din cartierul lor se împrietenesc și nu se mai simt singuri. Când membrii unei familii lipsesc, cei ce sunt prezenți întreabă pe membrii respectivei familii care sunt de față: „Ce face cutare care lipsește? Este cumva bolnav?”.

Liturghia a avut, de aceea, un mare rol în menținerea unității de credință și spiritualitate a neamului nostru, căci ea n-a menținut numai unitatea dintre locuitorii fiecărui sat sau ai fiecărui cartier dintr-un oraș, ci și unitatea sufletească dintre cei ce participau în diferite orașe și sate la Sfânta Liturghie, care este o mărturisire uniformă de rugăciune a aceleiași credințe, a unirii cu Același Hristos. Liturghia a menținut nu numai unitatea etnică și religioasă a poporului român într-un anumit timp, ci unitatea celor de azi cu moșii și strămoșii lor, unitatea neamului de-a lungul istoriei. În Liturghie nu ține fiecare să-și spună o părere personală deosebită de a celorlalți, ca în altfel de adunări, ci toți cântă în comun aceleași rugăciuni, aduc laudă Aceluiași Hristos pe Care Îl laudă Biserica, începând din primele veacuri creștine, și se împărtășesc din Trupul lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, întrupat ca Om din Fecioara Maria, răstignit și înviat pentru toți cei ce au fost, sunt și vor fi. Întâlnindu-ne cu Același Hristos, ne întâlnim în El cu moșii și strămoșii noștri. Pe toți îi are și ne are adunați în Sine, în grija și iubirea Lui.

Cei ce nu participă la Sfânta Liturghie, cei ce nu se mai unesc prin împărtășire cu Același Hristos, slăbesc în credință și în iubirea divină, slăbește și unitatea lor spirituală cu neamul nostru care a fost, este și va fi.

O mare slăbire a credinței adevărate și a unității neamului, și o fărâmițare a lui, produc și membrii formațiunilor sectante, care nu-L numesc pe «Iisus» – de Care vorbesc în adunările lor – Dumnezeu sau Fiul lui Dumnezeu. Nu-L numesc nici Hristos (traducerea greacă a lui Mesia) sau Mântuitor; și nu-I mulțumesc pentru crucea pe care a primit-o din iubire pentru noi ca *Păstorul cel bun care-și pune viața pentru oile Sale* (Ioan 10, 11), și nu vorbesc nici de învierea Lui. Ce au atunci de la acest «Iisus», care nu e Dumnezeu și pe care nici nu-L laudă în adunările lor, ci își cântă în ele doar simțămintele lor subiective? Cum se pot uni în El dacă nu e Dumnezeu, ci poate doar un simplu proroc? Iar neunindu-se prin Sfânta Liturghie și împărtășanie cu Hristos, nu se pot mântui, nici uni cu neamul nostru străbun din trecut, de azi și de mâine, unit în Hristos, Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat.

Liturghia e cea mai mare forță de menținere a unității de credință și etnice a neamului nostru. Cei ce nu participă la ea, lucrează împotriva Sfintei Evanghelii care ne poruncește: *Să faceți aceasta întru pomenirea Mea*, și se opun unității noastre de credință și de viață, ca să nu mai spun că lucrează împotriva unității Bisericii și se țin departe de Hristos.

2. – Ce trebuie să înțeleagă credincioșii noștri prin biserică, ca lăcaș de cult, de aducere a jertfei euharistice?

– Biserica, în înțelesul de clădire, este locul unde ne întâlnim cu Hristos. În Sfânta Masă din altarul ei sunt așezate moaște ale sfinților mucenici, căci prin

jertfa mucenicilor s-au unit oamenii cel mai mult cu Hristos, formând trupul Lui, și-au însușit duhul lor de jertfă din puterea jertfei lui Hristos ce susține Biserica. Pe Sfânta Masă din altar se află antimisul cu alte jertfe ale mucenicilor, dar și cu chipul Domnului zugrăvit pe el, care ne face într-un fel tainic prezentă jertfa Lui ca temelie a Bisericii. Iar în chivotul de pe Sfânta Masă se află permanent Trupul și Sângele lui Hristos, care dau cea mai înaltă sfințenie lăcașului bisericesc. Prin aceasta Sfânta Masă este într-un fel tainic mormântul permanent al Domnului, în care El este continuu într-o stare de jertfă pentru noi în fața Tatălui Cereșc, dar și scaunul de slavă al Tatălui, Căruia Fiul Său Cel întrupat I Se aduce jertfă pentru noi.

Cei ce nu cred că sub chipul pâinii și al vinului este prezent în chivotul de pe Sfânta Masă însuși Trupul și Sângele lui Hristos, și deci El însuși, nu cred nici în starea Lui de jertfă neîncetată pentru noi – din iubirea Lui neîntreruptă –, nu cred că El rămâne puntea sau adevăratul Mijlocitor dintre cer și pământ, pentru noi și Dumnezeu; și nici că El, prin jertfa Lui, intervine neîncetat pentru mântuirea noastră.

Prin aceasta, nu mai cred în Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, Care rămâne mereu între noi prin trupul Lui jertfit și înviat. Ei socotesc ruptă orice legătură între Dumnezeu și oameni. De fapt, ei nu mai cred nici în puterea rugăciunilor ce ne aduc de la Dumnezeu ajutorul și sfințirea. De aceea, nu cred nici în sfinții plini de puterea Lui. Pentru noi, însă, lăcașul bisericesc e locul special de întâlnire cu Hristos și cu toți sfinții în frunte cu Maica Domnului. Lumea lor nevăzută e într-un anumit fel prezentă în lăcașul bisericesc, în jurul lui Hristos. Aceasta nu e deci numai un loc de adunare a oamenilor care vin în ea și-și exprimă sentimentele lor.

3. – Poate omul să se îndumnezeiască, să devină lăcaș al Preasfintei Treimi, fără Biserică, fără Liturghie?

– Omul nu se poate uni deplin cu Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, jertfit și înviat, decât prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Lui, care ni se dau sub chipul pâinii și vinului prefăcute în cadrul Sfintei Liturghii săvârșite de preotul bisericii. Deci omul nu se poate umple de Hristos în afara Bisericii, și fără Hristos nu se poate face fiu al Tatălui și purtător al Duhului lui Hristos.

4. – Cum îl ajută Biserica întemeiată de Hristos pe om, pe creștin, să devină el însuși biserică vie a lui Dumnezeu?

– Omul devine el însuși lăcaș al lui Hristos și al Duhului Lui cel Sfânt, care se aduce jertfă Tatălui pentru el prin rugăciune și împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului. Prin aceasta creștinul este ridicat și el într-o relație filială față de Tatăl. Dar întrucât pâinea și vinul au devenit Trupul și Sângele lui Hristos în

cadrul Sfintei Liturghii săvârșite în lăcașul bisericesc, omul devine și el lăcaș al lui Hristos și al Preasfintei Treimi, numai dacă rămâne în Biserică și crede că în Sfânta Liturghie are loc prefacerea de care am amintit. Astfel, credincioșii devin lăcașuri sau încăperi ale lui Hristos în lăcașurile comune ale Lui și în lăcașul cel mare al Lui care este Biserica. Pe aceste lăcașuri și pe noi ca lăcașuri în ele ne-a pregătit Hristos prin moartea Lui, prin care S-a predat Tatălui ca jertfă, venind apoi la pogorârea Sfântului Duh în această stare, după învierea și înălțarea la cer, ca să ne ia și pe noi în acele lăcașuri și să ne prefacă în cadrul lor în lăcașuri ale Lui. Ne-a spus-o aceasta însuși Hristos prin Sfinții Săi Apostoli: *în casa Tatălui Meu multe locașuri sunt..., și dacă Mă voi duce și vă voi găti loc, iarăși voi veni și vă voi lua la Mine, ca să fiți și voi unde sunt Eu* (Ioan 14, 2-3). Că venirea aceasta va avea loc curând, o spune, zicând: *Puțin și nu Mă veți mai vedea, și iarăși puțin și Mă veți vedea* (Ioan 16, 16).

5. – Creștinii care nu participă la Sfânta Liturghie, la viața duhovnicească a Bisericii, se pot mântui?

– Creștinii care nu se întâlnesc cât mai des cu Hristos în Sfânta Liturghie, rugându-se împreună Lui, lăudându-L împreună, împărtășindu-se de El din când în când, nu pot spori în viața duhovnicească, ba nu se pot nici chiar mântui, dacă ocolesc Liturghia permanent și din dispreț, și nu numai câteodată din niscai piedici pe care nu le pot învinge.

6. – Ce trebuie să știe credincioșii despre biserică, ca lăcaș al Preasfintei Treimi?

– Dacă altarul este înălțimea nevăzută pe care Hristos Se aduce jertfă Tatălui pentru noi și de pe care coboară pentru a Se dărui nouă în această simțire de dăruire jertfelnică Tatălui, ca să ne-o însușim și noi, iar naosul este totodată o parte a bisericii în care se adună credincioșii, se poate spune că lăcașul bisericesc se umple de lumina a ceea ce se săvârșește în altar, adică a iubirii jertfelnice a lui Hristos față de Tatăl, în numele nostru, și a dragostei cu care Tatăl privește la Fiul care I se aduce ca om jertfă pentru noi. De aceea, chiar credincioșii care nu se împărtășesc în timpul Sfintei Liturghii cu Trupul și Sângele lui Hristos, se aduc duhovnicește într-un anumit grad Tatălui împreună cu Hristos și se bucură de dragostea cu care Tatăl privește la Fiul Său cel ce Se aduce jertfă în numele nostru.

7. – În ce fel ni se descoperă Dumnezeu prin Biserică și taina Preasfintei Treimi prin Sfânta Liturghie?

– Prezența lui Dumnezeu ni se descoperă în lăcașul bisericesc, întrucât prin cântările de laudă ce I le aducem, ne înălțăm la El sau Îl înduplecăm să Se coboare la noi și să ni Se facă simțit în căldura cântărilor noastre și în stăruința

rugăciunilor noastre după ajutorul Lui. Hristos, Care e Fiul lui Dumnezeu și Care S-a făcut și rămâne om, deci aproape de noi, ne face simțită, în mod deosebit, apropierea Lui în Sfânta Liturghie, bucurându-Se să ne vadă pe toți deveniți una în credința în El, în dragostea față de El și în dragostea Lui față de Tatăl. Și aceasta este adevărata stare de mântuire a noastră, care e și cea mai mare bucurie a noastră. De aceea, se roagă Tatălui: *Păzește-i în numele Tău pe cei care Mi i-ai dat Mie, ca să fie una, precum suntem și Noi* (Ioan 17, 11). Iar, făcându-se simțită prezența Lui, ne-o face simțită și pe a Tatălui și pe a Duhului Său cel Sfânt, prin care lucrează în noi, căci a spus că dacă Îl iubim, va veni la noi cu Tatăl Său. Dar iubirea ne-o arătăm laudându-L cu însuflețire și făgăduindu-I în Sfânta Liturghie să-I împlinim poruncile: *Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi și vom veni la el și ne vom face lăcaș la el* (Ioan 14, 23).

8. – Cum ar putea înțelege mai bine credincioșii sensul, orientarea Bisericii spre transcendent și spre eshatologic?

– Biserica suntem noi. Întrucât suntem în Hristos, sau mădulare ale lui Hristos, sau este Hristos în noi. Ea este punte între imanent și transcendent; ea înalță imanentul în transcendent. E atârnarea noastră de Hristos, care ne atrage spre transcendența Lui, spre starea îndumnezeită a umanității Lui, unită cu dumnezeirea Lui. Biserica lucrează astfel la transfigurarea umanității și a lumii. Și chiar prin aceasta ne duce spre desăvârșirea noastră veșnică eshatologică. În aceasta constă mântuirea noastră, adică în conducerea noastră spre desăvârșirea și fericirea veșnică, ca membri ai împărăției desăvârșitei comuniuni și iubiri a noastre în Hristos, arătându-ne între noi iubirea dintre Persoanele Sfintei Treimi, simțind iubirea Fiului față de Tatăl și iubirea Tatălui față de Fiul și prezența ei în iubirea noastră de fii față de Tatăl și în cea a Tatălui față de noi, uniți cu Duhul Sfânt în bucurie de Fiul și de Tatăl.

9. – Cum am putea înțelege mai bine cuvintele Domnului, Care zice: Casa Mea, casă de rugăciune se va chema pentru toate neamurile?

– Cuvintele acestea trebuie înțelese în sensul că în casa lui Dumnezeu nu se vor mai aduna numai evreii, ci toate neamurile. Dumnezeu Cel adevărat, Cel în Treime, nu va mai fi cunoscut numai de evrei, ci prin Hristos se va face cunoscut tuturor neamurilor. Toți se vor simți în rugăciune către Același Dumnezeu, întrucât a venit prin Fiul Său în maxima apropiere de oameni, în calitatea lor de oameni, făcuți prin întruparea Fiului Său, toți frați cu El și fii ai Tatălui, având împreună cu Fiul pe Duhul Sfânt, ca porces din Tatăl și odihnindu-Se peste ei, cei uniți cu Fiul.

10. – Care sunt adevărații membri ai Bisericii lui Hristos? Numai cei drekți și ortodocși sau toți credincioșii care cred în Dumnezeu?

– Membrii plini ai Bisericii lui Hristos sunt cei ce cred în Hristos ca Fiul lui Dumnezeu făcut om, peste care Se odihnește Duhul Sfânt; deci, cei ce cred prin aceasta și în Sfânta Treime și se unesc prin Hristos cu Sfânta Treime prin harul primit de la El în Tainele Bisericii. Cei ce nu cred și nu primesc pe Hristos astfel înțeles, nu primesc nici pe Sfânta Treime prin Tainele de totdeauna ale Bisericii. Ei pot avea doar o oarecare legătură împutinată cu Hristos, potrivit cu puținul pe care îl primesc din El. Ei nu sunt încorporați deplin în trupul lui Hristos, nu sunt în interiorul casei Lui, ci se află în jurul casei în care este El, mai aproape sau mai departe, primind din casa în care este El o lumină împutinată, nedeplin clară și care nu le dă puterea de a înainta spre unirea cu umanitatea Lui desăvârșită, deci cu El Însuși. Fericirea de care se vor bucura ei va fi pe măsura luminii pe care au primit-o de la El prin Taine și a înțelegerii ce au avut-o față de El.

11. – Ce trebuie să știe credincioșii noștri despre sfintele icoane? Care este rolul lor în biserică și acasă?

– Sfintele icoane ale Bisericii Ortodoxe sunt mărturii zugrăvite ale credinței ei în Domnul nostru Iisus Hristos, în Maica Domnului – ca cea care L-a născut ca fecioară – și în efectul cel mai deplin al lucrării Lui, în sfinți. Și dacă primim și ne însușim mărturia Bisericii transmisă de la Apostoli prin cuvinte despre Hristos, nu vedem pentru ce n-am primi și nu ne-am însuși și mărturia dată de ea din cele mai vechi timpuri despre același Hristos zugrăvit în icoane? Și dacă, auzind cuvintele despre El, ne ducem cu gândul la Persoana Lui, de ce nu ne-am putea duce cu gândul la Persoana Lui și la Maica Lui și când Îl vedem zugrăvit în icoane? În timpurile când mulți credincioși nu știau a citi, se spunea că icoanele sunt Scriptura celor ce nu știu a citi. Dar chiar pentru cei ce știu a citi, icoanele prezintă mai concret, mai concentrat și mai impresionant Persoana și faptele lui Hristos. Altfel mă impresionează chipul lui Hristos văzut răstignit pe cruce, decât descrierea acestui fapt prin cuvinte. În afară de aceasta, icoana ne prezintă concentrat fapta lui Hristos, pe când descrierea ei în Scriptură sau în predică are nevoie de multe cuvinte și fiecare din cititori sau ascultători își concretizează în alt chip în minte pe Hristos Cel răstignit descris prin cuvinte. Subiectivismul cu varietatea lui individuală joacă un rol mai mare în chipul dat de fiecare lui Hristos cu ajutorul cuvintelor scrise sau vorbite. Poate de aceea la alte culte s-au ivit mai ușor tot felul de diferențe în cugetarea referitoare la Hristos, cei ce se gândesc la El nefiind ținuți în unitatea gândirii cu El prin înfățișarea identică ce I se dă în toate icoanele.

Vrând-nevrând noi nu putem scăpa de necesitatea de a cugeta la un chip al lui Hristos când auzim despre El. Aceasta ar însemna să nu mai gândim peste tot la El. Nu putem scăpa de noi înșine în relația în care vrem să fim cu El prin credință, sau în care suntem de fapt datorită harului Lui.

Dar nu putem să nu gândim la un chip al Fiului lui Dumnezeu Cel întrupat, pentru că nu putem trece peste faptul că El S-a întrupat cu adevărat. Aceasta ar însemna să disprețuim arătarea Lui în trup sau trupul Lui, pe care El n-a disprețuit să-l îmbrace sau în care n-a disprețuit să Se arate. Ar însemna să refuzăm a cugeta la fapta Fiului lui Dumnezeu de a fi binevoit să intre la un moment dat în istorie și de a fi produs prin faptele Lui săvârșite în trup într-un anumit moment al istoriei o înrăurire hotărâtoare asupra întregii istorii de după aceea. Cum am disprețui voința de a cugeta la arătarea Lui în trup, când El însuși n-a disprețuit aceasta?

Până ce Fiul lui Dumnezeu nu Se întrupase, Vechiul Testament interzicea închinarea în fața chipului omului, pentru că fața oricărui om era numai fața lui. După întruparea Fiului lui Dumnezeu, există o față omenească, care nu este numai a omului, ci este a Fiului lui Dumnezeu. Când vedem că e zugrăvită obiectiv fața Lui omenească, o putem vedea ca chip al Lui, dar nici atunci nu ne închinăm chipului, ci prin el ne înălțăm la Cel ce a rămas purtătorul ei cel viu pentru vecie.

Fața omului avea în conștiința și în indefinitul spiritului manifestat prin ea și în deschiderea ei spre infinit capacitatea să fie făcută față a lui Dumnezeu cel infinit. Mai mult, fața omului reflecta ca chip calitatea Fiului iubitor al Tatălui, conștient de a-și avea obârșia din El. Iar această calitate implica în ea și conștiința de a fi iubit de Tatăl asemenea Fiului. Omul era căutătorul nesfârșit al Tatălui prin rațiunea care niciodată nu-și termină urcușul ei. Dar el nu poate avea ținta lui niciodată deplin satisfăcătoare decât în Tatăl. Toate acestea se văd prin fața omului.

Dar capacitatea aceasta nu s-a actualizat deplin decât în Iisus Hristos. În Hristos omul vede nu numai pe Dumnezeu coborând la sine, ci și pe omul desăvârșit cu care tinde să devină și el tot mai asemenea. Și le vede acestea în trupul Lui. Iar în trupul pe care l-a asumat și l-a purtat și prin care s-a arătat Fiul lui Dumnezeu, este dată virtual și icoana Lui, odată ce în trupul Lui erau date putința și trebuința de a fi reținut în memoria celor ce-I priveau chipul Lui, și de aceea și putința de a fi redat prin linii și culori, pentru a răspunde dorinței celor ce au auzit despre Hristos, dar n-au avut fericirea să-L vadă.

Sfântul Teodor Studitul spune: „Dacă oricărui trup îi urmează inseparabil umbra proprie și nu ar putea spune cineva, având minte, că e fără umbră, ci în trup e văzută umbra, iar în umbră trupul ca origine, așa nu ar spune cineva de